

ERICH MARIA REMARQUE'NİN “DÖNÜŞ YOLU” ESERİNDE
ESKİ-YENİ ÇATIŞMASI: DEĞİŞİM, YENİLİK VE UYUM
SORUNSALI

THE OLD-NEW CONFLICT IN “THE ROAD BACK” BY ERICH
MARIA REMARQUE: THE PROBLEM OF CHANGE,
ADAPTATION AND NOVELTY

Cihan TUNCER*

Özet:

Erich Maria Remarque edebi üslup kaygılarından uzak, okuyucu kitlesine gerçekleri aktarma amacını kendine ülkü edinmiş bir yazardır. Savaş gerçeğini başarılı biçimde kaleme alan yazar, *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* adlı romanının devamı niteliğinde olan *Dönüş Yolu* adlı eserinde savaştan dönen bir grup askerin sivil yaşamlarına dâhil oluş, uyum ve uzlaşma problemlerini anlatır. Bireyselleşme süreci sekteye uğrayan roman karakterleri romanın odağında yer alırlar. Bu çalışmada, yazarın *Geri Dönüş* adlı romanında merkezileşen değişim, yenilik ve uyum sorunları sosyolojik ve psikolojik açıdan ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erich Maria Remarque, Geri Dönüş, Değişim, Uyum, Kitle Psikolojisi.

Abstract:

Erich Maria Remarque is an author, who made his goal to transfer the realities without literary concerns on reader. The author emphasizing the fact of war successfully, in *The Road Back*, sequel to *All Quiet on the Western Front*, describes the problems of a group soldiers in social life and their adaption process. The characters in the novel stalled in the process of individualization are located in focus of the novel. In this work, it is analyzed sociologically and psychologically the centralized change, innovation and the problems of adaptation.

Key words: Erich Maria Remarque, The Road Back, Change, Adaptation, Mass Psychology.

---

* Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü - Ardahan cihantuncer@ardahan.edu.tr

GİRİŞ

Erich Maria Remarque'ın 1929 yılında yayımlanan *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* adlı eseri, yaklaşık elli dile çevrilmiş ve yazarın en başarılı yapıtları arasında yer almaktadır. Remarque, eserlerini kaleme alırken edebi üslup kaygılarından uzak doğrudan yazmayı (Direktschreiber) tercih etmesinden dolayı eleştirilse de, bu eleştirileri hayatı boyunca ciddiye almayan bir tutum sergileyen bir yazar olmuştur. Eserlerinde ele aldığı; iki dünya savaşının sefaleti, cephedeki askerler, cepheden geri dönenlerin yeniden düzen sağlama problemi vs. konular uluslar arası okuyucu kitlesine kendi gerçekliklerini ve yaşamışlıklarını anlatır (Pauker, 1981, s. 200). *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* romanında da yazar, okuyucuya savaşı ve yaşattığı tecrübeleri doğrudan aktarma yoluna gitmiştir.

Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok romanının ana temasını *kayıp kuşak* (Lost Generation) oluşturmaktadır. Remarque'ın kendisi de bu *kayıp kuşak* olarak nitelenen kişilerden biridir, zira kendisi de I. Dünya Savaşında asker olarak yer almıştır. Roman karakterlerinin savaşla birlikte eski yaşamlarına dair alışkanlıkları- aile, ahlak vs. değerleri- değişim geçirmekte, cephedeki hayat geride bırakılan yaşam ile bir karşıtlık ilişkisi içinde bulunmaktadır (Bernauer, 2012, s. 14-15). Romanda tek bir ana figür olmayıp, bir arkadaş grubu ön plana çıkmaktadır. Sıkı bir arkadaşlık ilişkisi içinde olan bu grup, aynı okul sıralarından savaşa sürüklenmişlerdir. Savaşın bütün olumsuz etkilerine rağmen belki de olumlu tek yönü savaşın bu arkadaşlık ilişkisinden hiçbir şey alıp götürmemesi, aksine bağları sıkılaştırmasıdır. Ancak savaş; silah arkadaşlarının hayatlarını kaybetmesi, memleketlerine yabancılaşma, silah arkadaşlarını kaybetme acısı, vücut uzuvlarının kaybedilmesi vs. tecrübeleri ile roman karakterlerinin sonuçta yaşamlarında kökten bir değişime ve zihinlerde yer etmesine yol açan bir etki bırakmıştır (http://www.literaturkritik.de/public/rezension.php?rez_id=12392). *Dönüş Yolu* romanında yazar, savaştan dönen roman kahramanlarının geride bıraktıkları yaşamlarına geri dönüşlerini, yaşadıklarını ve uzlaşmazlıklarını anlatması itibarıyla *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* romanının devamı olma niteliğindedir.

1. DEĞİŞİM

Remarque'nin *Dönüş Yolu* adlı eserinde savaştan dönen-I. Dünya Savaşından-bir grup askerin geride bıraktıkları yaşamlarına dönüşleri ile baş etmek zorunda kalacakları sorunlar başlar. Savaş ortamındaki çatışmaların, yaralanmaların ve ölümlerin gündelik yaşamın olağanlığı haline geldiği bir dünyadan, umutların, dinginliğin ve barışın hüküm sürdüğü bir dünyaya-sivil yaşama- geri dönen askerlerin yeni hayatlarına bağlanma, dâhil oluşları bir sorunsal teşkil etmektedir. Cepheden geri dönen askerler; savaşta hayatını kaybetmişlerin ya da hastanelerde ölüm-kalım mücadelesi verenlerin arasından sıyrılmış, ancak fiziksel olmasa da psikolojik olarak yara almış ve

savaşın olanca yıkıcılığını belleğinden silemeyen kişilere dönüşmüşlerdir. Bu psikolojik tahribat askerlik yaşamı ve sivil yaşam arasında bir tür *eski-yeni çatışması* doğurmuştur. Askerlik yaşantısının alışkanlıkları ve biçimlendirilişleri ile başka bir benliğe bürünen, değişen askerler; sivil hayatlarına dönüşte toplumla özdeşleşemeyen, yitikleşen ve adeta tutsaklaşan bireylere dönüşürler. Savaş yıllarında edinilen alışkanlıklar, askeri düzen ve kurallar cepheden dönen askerler için içselleştirilmiş olduğundan, onlar tarafından yeni ve yabancı olarak algılanan sivil insanların, durumların ve askerlik dışı her türlü durumun kabullenilmesi zorlaşır, korku ve endişe ile yaklaşılır.

Roman karakterleri savaştan dönerken cephede yitirdiklerinin sadece arkadaşlarıyla sınırlı olmadığını aynı zamanda ümitleri olduğunu farkına varırlar. Savaştan dönen askerler, savaşın yol açtığı umutsuzluktan dolayı onları bekleyen yeni bir hayatın var olacağına inanmamaktadırlar. “*Çiftlik, ormandan arta kalan ağaçlar, tepeler, karşı ufuktaki çizgiler, bütün bunlar korkunç bir dünya ve çetin bir hayattı. Şimdi bütün bunlar, ayaklarımızı ileriye atarsak hemencecik arkada kalacak ve her adımda biraz daha gözden kaybolacaklar. Bir saat sonraysa hiç yokmuş gibi olacaklar. Kimin aklına gelebilirdi ki bu!*” (s. 16). Çünkü savaşın yaşanmışlıkları ve şiddet askerlerin içine işlemiş, iyiye ve yeniye olan inançlarını yok etmiştir. İradelerinden bağımsız olarak içine sürüklendikleri savaş onlardan umutlarının yanı sıra birçok arkadaşlarını koparıp almıştır. Hayatta kalanlar ise bunu duygularını körelterek ve itaat ederek başardıklarının bilincindedirler:

“Son haftalar üzerimizde ezici bir etki bıraktı. Hep ve yeniden ateş hattına gitmek zorunda kalmış ve boş yere kayıp vermiştik. Ama fazla bir şey de sormamıştık. Bütün bu savaş boyunca yaptığımız gibi istenileni yapmıştık sadece. Sonunda, bizim bölüğün iki yüz mevcudundan otuz iki insan kaldı ancak. Bizden istenileni hakkıyla yerine getirmekten fazlasını uzun boylu düşünmeyerek ve hissetmeyerek bu işin içinden sıyrılabildik” (s. 22).

Kitlelerin algılarına, ruhlarına doğrudan sirayet eden faktörlerle-hayaller, kelimeler, formüller vs.-inandırılması ve yönlendirilebilir hale gelmesi sağlanabilir. Demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi anlamları şüphe taşıyan kelimelerle, kitlelerin zihninde kasırgalar koparılması, onların etki altına alınması ve akılla karşı konulamayacak biçimde boyun eğmeleri mümkün olabilmektedir (Bon, 2011, s. 80-81). Romanda her bireyin ait olduğu toplum ve vatana olan duygusal bağları ifade eden değerler kullanılarak sihirli kelimeler ile okul sıralarından koparılıp cepheye sürüklenen roman kahramanları da telkin edilmiş bir kitleyi temsil ederler. Savaş bittiğinde ise kendilerine telkin edilmiş bu kavramların görevini ifa etmiş ve anlamını yitirmiş olduklarını, ancak yurtlarına dönüşte insanların davranışlarında ve eylemlerinde olan değişimle fark ederler. Cepheden geri dönen askerler Almanya'ya vardığında, bir köyden geçtikleri sırada

beklentilerini tatmin etmeyen bir karşılama töreni ile karşılanırlar. Kahramanca karşılanmayı bekleyen askerlere insanların sıradan bir karşılama töreni yapması, telkin edilerek inandırılmış olan askerleri hayal kırıklığına sevk eder:

"Büyük bir köye varıyoruz. Çiçek ve yapraklardan yapılmış süs askıları yolun üzerinde soluk soluk sallanıyor. Altından pek çok birlik geçmiş olmalı ki, bizler gibi sonuncular için yeni bir şeyler asmaya değmiyor herhalde. Bundan dolayı da bizlere, yağmurdan solmuş bir pankartın "hoş geldiniz"iyle yetinmek düşüyor, pankartın çevresinde yeşil kâğıttan yapılmış meşe yaprakları gevşek gevşek sallanıyor. Halk o kadar alışmış ki biz geçerken dönüp arkamızdan bakan bile olmuyor. (s. 32) (...) Gurbette geçen bunca yıldan sonra memlekete dönüşü bambaşka düşünmüştük. Bizleri bekleyeceklerini sanmıştık; ama daha şimdiden herkesin kendi işine gücüne daldığını görüyoruz. Her şey devam etmiş ve aynı tempoyla devam ediyor; bizlerse şimdiden iskartaya çıkarılmış gibiyiz!" (s. 33).

Cepheye gönderilirken ve cepheye vazifelerini iyi bir şekilde ifa etmeleri için, telkinlerle bilinçaltlarına etki edilmiş ve inandırılmış olan askerlerin, sivil yaşamlarına dönüşlerinde umduklarını bulamamaları ve insanların normal yaşamının akışına uygun yaşamaya devam etmelerini içlerine sindirememeleri, onları çevreleriyle bir iletişim ve uyum sorununa iter. Uzun süre yaşadıkları askerlik dönemlerindeki gerçekliklerle normal yaşamın gerçekliklerinin örtüşmemesi, yeni çevreyle olan bu söz konusu uyum ve iletişim sorununun da sebebidir.

Birey, doğal çevresinin ve bu çevreden aldığı fiziksel uyarıların eksikliğini uzun süre yaşadığında, duygu, algı ve düşüncelerinde değişimler gerçekleşir (Geçtan, 1994, s. 113). Romanın anlatıcı kişisi Ernst, doğal çevresinden-özellikle ailesinden-uzakta cephe geçirdiği yıllardan sonra yabancılaşmış bir bireye dönüşmüştür. Ailesinin onunla iletişime geçme girişimini reddetmekte, yaşadıklarını onlarla paylaşmaktan kaçınmaktadır. *"Başımdan geçenler... 'yanıtını verirken bir an düşünüyorum; başımdan bir şey geçmedi ki... Durmamacasına savaştık, savaşta insanın başından neler geçebilir ki! (s. 56). Epeyce kafa patlattığım halde aklıma doğru dürüst bir anı gelmiyor bir türlü. Cephe olup bitenler sivillerle konuşulmaz ki!" (s. 53).* Ernst'in aklında ve düşüncelerinde sürekli olarak cephe yaşadıkları canlanmakta, normal yaşama yoğunlaşmakta güçlük yaşamaktadır. Ailesi ile birlikte vakit geçirmek yerine asker arkadaşları ile olmayı yeğler. Dış dünyadan veya doğal çevresinden uzun süre soyutlanan Ernst, bir bakıma bir savaş sonrası belirgisi/sendromu¹ yaşamaktadır.

¹ Geçtan, savaş sonrası belirgisi/sendromu için, Vietnam Savaşı sonrasında ülkelerine geri dönen Amerikalı askerlerin davranışlarını örnek olarak gösterir: *"Vietnam Savaşı'nda tutsak düşen bazı Amerikalı asker ve subayların savaş sonunda özgürlüklerine kavuşup vatanların döndüklerinde en yakınlarıyla bile yeniden ilişki kurabilmelerinin uzun süreleri gerektirdiği, bazı uç durumlarda ise*

2. YENİLİK VE UYUM SORUNU

Savaştan dönen roman karakterleri, yeni yaşamlarına dâhil olmayı reddeden bir tutum benimserler. Hartmann, insanların yaşamın ilk dönemlerinden itibaren birbirlerine uyum sağlamaya başladıklarını ifade eder. İnsanların uyum sağladıkları çevrenin ise tamamı olmasa da büyük bir kısmı önceden belirlendiğini, insanın ise salt çevreye uyum sağlamakla kalmadığını aynı zamanda uyum sağlayacağı koşulların oluşması esnasında da aktif rol aldığını belirtir. Uyumlu insandan bahsederken ise kastedilenin; üretken, akıl sağlığı yerinde ve yaşamdan zevk alma yetisine sahip bireyler olduğunun altını çizer (Hartmann, 2011, s. 34-40). Romanda cepheden dönen askerler topluma uyum sağlamakta başarısız olmakta, kendilerini toplumsal çevreye ait hissedememekte ve diğer insanlarla iletişime geçmekten kaçınmakta, *“Bir sürü insanın elini sıkıktan ter basıyor. Burada insanlar, biz cephedekilerden çok farklılar. Onların yanında kendimi bir tank kadar hantal buluyorum.”* (s. 98) sadece silah arkadaşları ile zaman geçirdiklerinde kendilerini normal hissetmektedirler. Bu bağlamda bu bireyler hayattan zevk alamayan, toplumun çoğunluğu tarafından belirlenmiş olan çevreye dâhil olamayan ve mutlu olmayı beceremeyen uyumsuz tipleri temsil ederler. Askerlik yaşamından kopamayan ve psikolojisini üzerinden atamayan askerler, diğer insanlarla arasına sınırlar çizerler. Aslında çizilen bu sınır diğer insanlarla olan iletişim ve diyaloga karşı değil, yeni hayata karşıdır. Kendilerini diğer insanlarla soyutlayan askerler, birbirlerinden ayrıldıklarında ise kendilerini yalıtılmış ve yalnız hissetme sorunuyla karşı karşıya kalırlar:

“Biraz daha orada burada sürüttükten sonra birbirimizden ayrılıyoruz. Albert’i evine bıraktıktan sonra yalnız dönüyorum. Ama ne tuhaf, arkadaşlarımın artık yanımda bulunmadığı şu sırada çevremde her şey hafifçe titreşip gerçekdışı bir hal almaya başlıyor. Az önce her şey çok olağan ve sağlam görünüyordu. Şimdi ise birdenbire çözümlüp öyle şaşırtıcı ve yepyeni bir hal alıyor ki, rüya mı gördüğümü, yoksa bütün bunların gerçek mi olduğunu az kalsın kestiremeyeceğim. Ben burada mıyım? Ben gerçekten de burada ve memleketimde miyim yine?” (s. 72).

İnsanların gerçeklik algısı sübjektif bir anlam taşımakta, salt gerçeklikle ilgisi bulunmamaktadır. Daha dar anlamda insanın gerçeklik algısı, kendinin ona verdiği anlamdan ibarettir. İnsanlar, yaşama verdikleri anlamı da aynı şekilde kendi eylemleriyle-tavır, tutum, dışavurum, istek vs.-

---

insanlarla yeniden ilişki kuramayanların ağır ruhsal bozukluklara sürüklendikleri gözlemlenmiştir. Çünkü dış dünyadan uzun süre soyutlanmış kişilerin yarattıkları içsel yaşantı giderek öylesi canlanır ve yoğunlaşır ki, gerçek insanların bulunduğu bir çevreye uyum yapmaları ve içsel dünyasını yeniden düzenlemeleri zaman alır. Üstelik bu insanların bazıları soyutlandıkları dönemde çıldırma korkusu biçiminde bir duygu da yaşadıklarından, diğer insanlarla yeniden karşılaştıklarında ağızlarından çıkacak her söz kendi «delilikleri»nin bir kanıtı olacaktıysa bir panik de yaşarlar.” Bk. Geçtan, 1994, s. 114.

açıklama yolunu seçerler ve kendi eylemlerinin yaşamın anlamını yansıttığını savunurlar. Durum böyle olunca kaçınılmaz bir biçimde yanılma payı yüksek, hata ve kusurla dolu bir anlam ortaya çıkar (Adler, 1996, s. 7-8). Cepheden dönen askerlerin de yaşama yönelik gerçeklik algısı ve anlamı tamamen sübjektiftir. İdeolojik öğretilerle ve telkinlerle savaşa gönderilen roman karakterleri için verdikleri mücadele, gösterdikleri fedakârlık ve vatanseverlik her şeyin üzerindedir. Cephe gerisinde kalanların ise kendileri ile kıyaslanması ya da eşdeğer görülmesi kendi gerçeklik algılarına ve yaşama verdikleri anlama aykırıdır. Bundan dolayı yeniden öğretmen okuluna devam etmek için gittiklerinde, okula ve öğretmenlere iyice yabancılaştıklarını² ve gerçeklik algılarının farklılaştığını görürler, bu durum müdürün yaptığı konuşma ile iyice barizleşir. Çünkü kendilerini ayrı bir yerde konumlandıran eski askerler, kendilerinin diğer insanlarla mukayese edilmesinden, eşit değerlendirilmesinden rahatsız olurlar:

"Biz burada kalanlar da sorumluluğumuzu tam anlamıyla yerine getirdik... Sıkıntıya girdik ve askerlerimiz için açlığa katlandık. Yüreğimiz ağzımıza geldi ve tir tir titredik. Çetin günler yaşadık. Hatta bizler, cephedeki kahramanlarımızdan daha da çetin anlar yaşadık denilebilir..." (s. 106) *Vatan savunması için sevinçle koşan ve şeref meydanlarında kalan okulumuz öğrencilerinin anısını özellikle anmalıyız. Yirmi iki arkadaş aramızda değil artık! Yirmi iki savaşçı, askerliğin şerefli ölümüne ulaştı. Yirmi iki kahraman, yabancı topraklarda, savaşın gürültüsünden kurtulmuş olarak dinleniyorlar ve yeşil çayır altında sonsuz bir uykudalar..."* (s. 107).

Cephede yaşanan dehşet zamanlarının, zorlukların ve ölümlerin müdürün nutuklarından daha anlamlı oldukları görüşünde olan askerler, kendilerine ve kaybettikleri arkadaşlarının anılarına saygısızlık yapıldığı görüşündedirler.

"Sizlerden hesap isteyecek değiliz, bundan saçma bir şey de olamazdı, çünkü olup biteceklerden hiç kimsenin haberi yoktu. Ama sizden de bu şeyler üzerine bizlere yine akıl öğretmeye kalkışmanızı istiyoruz. Heyecanla askere gittik; vatan kelimesi dudaklarımızdaydı. Sessizce memlekete döndük; ama bu defa vatan kavramı yüreklerimizdeydi. İşte bundan dolayıdır ki, sizlerin susmasını rica ediyoruz... Onları ölürken gördük. Anıları öylesine yeni ve yakında ki, onlar üzerine sizin yaptığınız gibi konuşmalara katlanamayız. Onlar, bu sözlerden daha anlamlı şeyler uğrunda öldüler" (s. 109).

Roman karakterlerindeki bu kolektif tepki, onlardaki psikolojik kitlelere has *zihniyet tekelleşmesini* yansıtmaktadır. Le Bon, bazı hallerde insan topluluklarının-farklı statüdeki ve fikirdeki insanların-tek bir birey

² Bireyler kendilerine dayatılan varoluşla özdeşleştiğinde, kendi öz gelişim ve doyumlarını bulduklarını zannederler. Bu özdeşleşme yanılsama değil bir olgusallık ifade eder ve bu olgusallık bir yabancılaşma evresini oluşturur. Yabancılaşmış Özne, yabancılaşmış varoluşu tarafından tutulmaktadır. Bk. Marcuse, 1990, s. 10.

şeklinde organize olup hareket etmesini, tek bir varlığa bürünmesini “kitlelerdeki zihniyetin tekelleşmesi kanunu” olarak nitelendirir (Bon, 2011, s. 16). Cepheden dönen roman karakterleri de aynı telkinlerle cephede gönderilmiş ve kendilerine atfettikleri fedakârlık, kahramanlık nitelendirmeleriyle ortak bir düşünceye sahip olan ve kolektif hareket eden bir psikolojik kitle özelliği taşımaktadır. Ve yine psikolojik kitlelere has bir davranışla, inanmış ve kanmış oldukları düşüncelere ve eylemlere yönelik en küçük eleştiriyi veya farklı düşünceyi kaldıramayan hoşgörüsüzlüğü (Intoleranz) sergilerler.

Roman anlatıcı başkışisi Ernst, cepheden dönenler olarak içinde buldukları durumun iyiden iyiye farkına varmıştır. Kendilerinin topluma bir türlü uyum sağlayamadıklarını-insanlara, yeni durumlara- ve içinde yer aldıkları boşluk, belirsizlik ve bilinmezliği sezmiştir:

“Bizler her şeyi bambaşka getirmiştik gözlerimizin önüne. Görkemli bir uyumla başlayacak güçlü ve kaynaşmış bir hayat, yeniden kazanılmış yaşamın sonsuz sevincini ummuştuk. Böyle başlamak istiyorduk. Ama günler ve haftalar ellerimizin arasından uçup gitmişti, değerli zamanları yavan ve sudan şeylerle geçirmiştik. Çevremize bakındığımız zaman hiçbir şey yapmamış olduğumuzu görüyorduk. Kısa görüşlü düşünceye ve harekete alışmıştık; bir dakika sonra her şeyin mahvolması her zaman olabilirdi. İmdi bu yüzden hayatı fazla ağır buluyoruz; ona doğru atılıyoruz, ama dile gelip ses vermesini beklemeden yine uzaklaşıyoruz. Ölümle uzun zaman arkadaşlık etmiştik. O hızlı bir oyuncuydu ve her an gücümüzle katılmamızı gerektiriyordu. Bu yüzden çabuk, parlayan, aceleci ve saniyede karar veren insanlar olmuştuk, ama şimdi de buraya hiç uymadığımızdan anlamsızlaşmıştık. Bu boşluk bizi tedirgin ediyor; anlaşılmadığımızı, hatta sevgiden bile hiçbir şey ummamak gerektiğini hissediyoruz. Askerler ve asker olmayanlar arasında gittikçe büyüyen bir uçurum meydana geliyor” (s. 141).

Romanda askerler dışsal ilişkileri reddeden, kendi içlerinde bir birlik oluşturmuş bir kitle yapısındadır. May, bireyin hayatla yüzleşmek için diğer insanlara gereksinimi olduğunu ve bunun birey oluşunun bir gereği olduğunu ifade eder (May, 1997, s. 29). Ancak askerden dönen roman karakterlerinin kendini dışarıya ve çevreye kapatması, her türlü iletişimi reddetmeleri veya başaramamaları onları boşluk duygusuna sevk etmiş, yalnızlığa mahkûm etmiştir. Toplumla kaynaşmanın, iletişime geçmenin bireysel bir gereklilik olduğu gerçeğini yadsımaları, onları kendi elleriyle yarattıkları bir toplumsal uyumsuzluk içine çekmiştir.

Ancak askerlerin uyumsuzluk ve çatışma halleri sadece toplumdaki bireylere karşı değildir; bir süre sonra kendi içlerinde de yabancılaşma baş göstermiştir. Yeni hayatlarına uyum sağlayarak, toplumda yeni bir statü ve konum elde etmeyi başaran askerlerle, hala kendilerini askerlik

psikolojisinden kurtaramamış olan askerler arasında bir yabancılaşma hissedilir. Asker arkadaşlarının bir araya geldiği bir toplantıda yabancılaşma kendisini iyiden iyiye hissettirir. Yabancılaşmanın ise ortak duyguların artık hissedilmemesinden ileri geldiği düşünülmektedir:

"Bu arada salonun yarısı doldu. Bizim alaydaki arkadaşlardan gelenler var hala. Yine de bir türlü neşelenemiyoruz. Oysa bu buluşmayı haftalardır sevinçle beklemiş ve bizi bazı ruhsal baskılardan, güvensizlik duygusundan ve yanlış anlamalardan kurtaracağını ummuştuk (s. 168). Her şey ve herkes değişmiş! İşte Bosso, bizim alayın en beceriksiziydi. Devamlı budalalıkları yüzünden her zaman herkesin alay konusuydu, ... ; sözü geçer ve hali vakti yerinde bir adam olmuş... Ama dahası var. Davranışlarda başkalaşmış. Giyimlerden ötürü. Bir zamanlar ağızlarını bile açamayanlar, şimdi büyük laflar ediyor... Bu gevezelikler beni neredeyse hasta ediyor. Birbirimizle hiç buluşsak daha iyi olacaktı; çünkü hiç değilse anılarımız bize kalacaktı (s. 169).

Arkadaş grubu içindeki bu yabancılaşma; psikolojik kitlenin hükümranlığından çıkıp normal bireyler olmayı başaranların hala kitle psikolojisi ile hareket edenler tarafından kabullenilmeyip dışlanmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra toplumsal yenileşmelere ve değişimlere uyum sağlamayan bazı askerler cepheye geri dönmeyi düşünürler. Rahe karakteri bunlardan biridir. Çünkü o toplumdaki yeni düzenden memnun değildir ve durumu kabullenemez. *"Peki ne yapacağız burada? Bir baksana çevrene, her şey ne kadar süngüsü düşük ve umutsuz. Bizler kendi kendimize de, başkalarına da yüküz... Ülkülerimiz ve düşlerimiz yok oldu ve bizler, karaborsacılar ve maksatlı kişilerden oluşmuş bir alanın ortasında, yabancı bir ülkede çevrilmiş Don Kişotlar gibi oradan oraya koşuyoruz"* (s. 181). Çünkü kendilerinin iktidar çıkarları için kullanılmış oldukları izlenimini edinen askerler, toplumda *kayıp bir nesle dönüştüklerini* idrak etmeye başlamışlardır. *"Yurtseverlik sözüne, laf ebeliklerini, şöret tutkularını, iktidar isteklerini, yalancı romantizmlerini, budalalıklarını, ticaret tutkularını doldurdular, sonra da bunu parlak bir ülkü diye önümüze sürdüler! Bizler bunu yeni, güçlü ve kudretli bir varlığın işareti sandık!"* (s. 181).

Geçmişle olan bağlarını koparamayan ve yeni yaşama tutunmayı başaramayan eski askerlerin bazıları sıkışmışlık duygusu içinde hatalar yapar. Yeni yaşamlarıyla bir türlü uzlaşamayan ve dâhil olamayan roman karakterleri başlarından geçen çeşitli olaylar sonucunda yitip giderler. Yeni yaşamlarına uyumu başaramayan roman karakterlerinden Max Weil bir eylem sırasında silahla vurularak öldürülür, Albert figürü katil olur, Ludwig bileğini keserek intihar eder.

Romanda arkadaş grubu içerisinde yeni hayata uyum sağlamayı biraz da olsun başaran tek kişi olan romanın anlatıcı kişisi Ernst, bir köy okulunda

öğretmenliğe başlamıştır. Ancak cephede yaşadıkları peşini bırakmayan Ernst, bir süre sonra öğretmenlik yapamayacağına kanaat getirir. Eski askerlik hayatından sıyrılamayan Ernst de, mesleğine ve yeni yaşamına uyum sağlamada başarısız olmaya başlamıştır. Peşini bir türlü bırakmayan askerlik anıları, onu öğrencilerine faydalı olamayacağı yönünde bir düşünceye sevk eder. “Sıfırı tüketmiş yüz binden bir tanesi olan ben, bütün inançlarımı ve hemen bütün güçlerini savaşın parçaladığı yüz binden biri olan ben, burada sizlerin önünde dikiliyor ve sizlerin hayata benden pek çok daha bağlı, benden çok daha canlı olduğunuzu görüyorum... Burada sizlerin önünde duruyorum, sizlere öğretmenlik ve yol göstericilik etmem gerekiyor. Ne öğreteyim sizlere? ... Ben sizlere ne öğretebilirim? El bombasının nasıl çekileceğini ve insanlara nasıl fırlatılacağını mı öğreteyim sizlere? (s. 212). Ancak Ernst, başaracağına yönelik inancı tam olmasa da yeni nesillere iyi ve doğru olanı öğretmek amacıyla, hayata tutunmak için öğretmenliğe geri döner. Böylece Ernst, yıkıcı bir ülkü olan savaşın kayıp jenerasyona dönüştürdüğü arkadaşlarının aksine eğitim gibi kutlu bir ülkü değerle romanda yaşama tutunabilen tek anlatı kişisini temsil eder.

3. SONUÇ

Remarque’ın *Geri Dönüş* adlı yapıtı; *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* romanında *kayıp kuşak* (Lost Generation) olarak adlandırılan roman kahramanlarının sosyal yaşama dâhil oluş sürecinde ikinci kez kayboluşlarını anlatır. Romanda psikolojik bir kitleyi temsil eden arkadaş grubu, savaşa gönderilirken ve cephedeyken kendilerine telkin edilenlerle biçimlenmiş eski yaşamlarından sıyrılmayı başaramayan figürlerdir. Bu başarısızlık, beraberinde başta aile olmak üzere doğal çevreyle-toplumsala-olan uyum ve uzlaşma sorununun da tetikleyicisi olmuştur. Bağımsız bireylere dönüşemeyen eski askerler; sürekli çatışan kendi gerçeklikleri ile toplumsal gerçeklikler karşısında topluma uyumu imkânsızlaşan figürleri temsil etmektedirler.

KAYNAKLAR

- Adler, A. (1996). *Yaşamın Anlam ve Amacı*. (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Bernauer, M. (2012). *Der Krieg ist Vater aller Dinge: Kriegsdarstellungen in Erich Maria Remarques Im Westen nichts Neues, Ernst Jüngers in Stahlgewittern und Arnold Zweigs Der Streit um den Sergeanten Grischa*, Diplomarbeit, Universität Wien. Stand: 29 Ocak 2016, http://othes.univie.ac.at/19783/1/2012-03-28_0600028.pdf
- Geçtan, E. (1994). *İnsan Olmak*. (14. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hartmann, H. (2011). *Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu*. (B. Büyükkal, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Cihan Tuncer

Erich Maria Remarque'nin "Dönüş Yolu" Eserinde Eski-Yeni Çatışması: Değişim, Yenilik ve Uyum Sorunsalı
The Old-New Conflict in "The Road Back" by Erich Maria Remarque: The Problem of Change, Adaptation and Novelty

Le Bon, G. (2011). *Kitleler Psikolojisi*. (H. İlhan Çev.). İstanbul: Sayfa Yayınları.

Marcuse, H. (1990). *Tek Boyutlu İnsan*. (2. Baskı). (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınları.

May, R. (1997). *Kendini Arayan İnsan*. (A. Karpat, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Pauker, H. R. (1981). *Die Deutsche Literatur in Text und Darstellung: Neue Sachlichkeit Literatur im Dritten Reich und Im Exil*. Ditzingen: Reclam.

Remarque, E. M. (2012). *Dönüş Yolu*. (B. Arpad, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.

28 Ocak 2016, http://www.literaturkritik.de/public/rezension.php?rez_id=123